

ATSAKINGO PRANEŠIMO APIE SAVIŽUDYBES REKOMENDACIJŲ RAIŠKA LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE

Kristina Balevičiūtė

Vilniaus visuomenės sveikatos centro
Visuomenės sveikatos saugos kontrolės skyrius
Kalvarijų g. 153, LT-08221 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 6) 59 24745
Elektroninis paštas kristina.baleviciute@vilniausvsc.sam.lt

Aldona Jociūtė

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto
Politikos mokslų institutas
Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 6) 824 5780
Elektroninis paštas joaldona@mruni.eu
Pateikta 2014 m. rugsėjo 4 d., parengta spausdinti 2014 m. spalio 10 d.

doi:10.13165/SPV-14-2-7-06

Santrauka

Straipsnyje atskleidžiama visuomenės informuotumą skatinanti politika savižudybių prevencijos srityje ir jos raiška žiniasklaidoje. Analizuojama, kaip Lietuvos spaudoje ir internetiniuose portaluose pateikiamuose pranešimuose apie savižudybes ir bandymus nusižudyti laikomasi specialistų rekomendacijų, skirtų šviesti ir informuoti visuomenę apie savižudybes ir psichologinės pagalbos galimybes bei prevencijos priemones. Taip pat analizuojama, ar atsižvelgiama į rekomendacijas dėl pranešimo pobūdžio, iliustravimo nuotraukomis ar vaizdo medžiaga, identifikacijos duomenų minėjimo pranešime bei pranešimų dėl visuomenei žinomo žmogaus savižudybės ar bandymo nusižudyti.

Nustatyta, kad specialistų parengtos rekomendacijos taikomos tik iš dalies. Visiškai neatsižvelgiama į rekomendaciją šviesti ir informuoti visuomenę apie psichologinės pagalbos galimybes, prevencines priemones, kaip atpažinti savižudiškų minčių turintį asmenį ir kokią pagalbą jam pasiūlyti. Dažnai pasinaudojama vi-

suomenei žinomo žmogaus savižudybe ir ji pateikiama sensacinga ir intriguojanti naujiena.

Reikšminiai žodžiai: atsakingas pranešimas, savižudybių prevencijos politika, pranešimai apie savižudybes žiniasklaidoje, visuomenės informavimas.

Įvadas

Formuojant politiką savižudybių mažinimo srityje svarbus vaidmuo tenka žiniasklaidai.

Viena iš specifinių iniciatyvų, atsižvelgiančių į įvairias Bendrijos politikos sritis, skirta informacinės visuomenės ir žiniasklaidos politikai¹. Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) Psichinės sveikatos veiksnių plane 2013–2020 metams pabrėžiama savižudybių prevencijos prioriteto svarba ir atsakingas žiniasklaidos atstovų informacijos pateikimas².

2003 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje Savižudybių prevencijos 2003–2005 metų programoje jau buvo akcentuojama, kad žinybos ir visuomenė nebegali veikti izoliuotai³. Vienas iš sektinų šios programos įgyvendinimo rezultatų – sustiprintas visuomenės informavimo priemonių vaidmuo savižudybių prevencijoje. Taip pat programos tiksluose įvardinta visuomenės informavimo priemonėmis skleisti informaciją, ugdyti nuostatą, kad savižudybės galima išvengti, bei nuolat teikti informaciją apie prevencijos priemones, psichologinę pagalbą teikiančias organizacijas ir pagalbos būdus sau⁴.

PSO savižudybių prevencijos specialistai, psichologai yra parengę rekomendacijas žurnalistams ir leidėjams, kaip atsakingai rengti ir skleisti informaciją apie savižudybes.

Rekomendacijos gali pakeisti rašymo apie savižudybes būdą ir stilių ir taip apsaugoti nuo imitacijos sindromo pasireiškimo, tačiau tik bendradarbiaujant, teikiant konsultacijas ir rengiant mokymus bus pasiekta didžiausia nauda⁵. Nustatyta, kad naudojimasis rekomendacijomis yra veiksminga priemonė pateikiant informaciją apie savižudybes⁶.

¹ Europos Bendrijų Komisija. Žalioji knyga. Gyventojų psichikos sveikatos gerinimas. Europos Sąjungos psichikos sveikatos strategijos kūrimas. Briuselis, 2005, p. 6.

² Mental health action plan 2013–2020. World Health Organization [interaktyvus]. 2013, p. 17 [žiūrėta 2014-01-22]. <http://www.who.int/mental_health/action_plan_2013/en/index.html>.

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl savižudybių prevencijos 2003–2005 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 36-1575.

⁴ *Ibid.*

⁵ Bohanna, I.; Wang, X. Media guidelines for the responsible reporting of suicide: a review of effectiveness. *Crisis* [interaktyvus]. 2012, 33(4) [žiūrėta 2014-01-26]. <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22713977>>.

⁶ Fu, K. W.; Jip, P. S. Changes in reporting of suicide news after the promotion of the WHO media recommendations“. *Suicide Life Threat Behav.* 2008, 38(5).

Specialistų teigimu, turėtų būti įstatymiškai reglamentuojama, kaip pateikti žinias apie savižudybes žiniasklaidoje, kad imitacijos efekto tikimybė būtų kuo mažesnė⁷. Tokios apibrėžtos taisyklės taikomos kai kuriose pasaulio šalyse ir būtų naudingos Lietuvoje, kur savižudybių skaičius didžiausias Europoje. Anot Jastramskio, kol savižudybių netinkamo pateikimo kriterijai žiniasklaidoje yra apibrėžti tik rekomendacijomis ir neturi jokio teisinio pagrindo, patiems žurnalistams ir leidėjams paliekama spręsti, kokio turinio publikacijas ir vaizdo medžiagą pateikti visuomenei⁸.

PSO 2008 metų pranešimo apie savižudybes rekomendacijose žiniasklaidos profesionalams⁹ pažymima, kad pirmiausiai reikėtų pasinaudoti galimybe šviesti visuomenę apie savižudybes bei vengti pateikti jas sensacingai arba kaip normalų dalyką. Taip pat nederėtų detaliai ir išsamiai aprašinėti savižudybės, minėti būdą, vietą ar poelgio motyvus. Antraštes reikėtų parinkti gan apdariai, o filmuotos ar fotografuotos medžiagos geriau visai nenaudoti. Dar vienas svarbus dalykas – turėtų būti pateikiama informacija apie pagalbos suteikimą.

Kaip etiškai pateikti informaciją apie savižudybę žiniasklaidoje, nusako Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso¹⁰ 49 straipsnis: „Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, gerbdamas asmens ir jo artimųjų privatumą, neturi minėti pavardžių ar kitokių šį asmenį (ypatingai nepilnametį) padedančių identifikuoti duomenų, susijusių su savižudybe ar bandymu nusižudyti. Skelbdamas informaciją apie savižudybes ar bandymus nusižudyti, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi itin atsargiai nurodyti savižudybės ar bandymo nusižudyti motyvus bei aplinkybes, kad paskelbtoje informacijoje nebūtų skatinamas savižudiškas (suicidinis) elgesys visuomenėje. Skelbiant tokią informaciją, pageidautina pranešti apie esamą arba teikiamą psichologinę-socialinę pagalbą.“ Lietuvos radijo ir televizijos komisija yra parengusi „Rekomendaciją viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, kuria norima paskatinti ir motyvuoti viešosios informacijos rengėjus laikytis atsakingo informavimo apie savižudybes nuostatų, apsaugant nepilnamečius bei kitus ypač pažeidžiamus žmones nuo galimos žalos bei atsižvelgiant į tai, kad žiniasklaida ne tik informuoja visuomenę, bet ir formuoja nuostatas bei vertybes, darančias įtaką žmonių elgesiui¹¹.

⁷ Kusta, A. *Savižudybių aprašymai gali paskatinti savižudybę*. Jaunino psichologinės pagalbos centras [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-0-01]. <<http://www.jppc.lt/?p=140&lng=lt>>.

⁸ Jastramskis, D. Savavališkos mirties paskatos žurnalistikoje. *Žurnalistikos tyrimai. Komunikacija ir informacija*. 2012, 5: 32.

⁹ World Health Organization. Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals. Geneva: WHO Document Production Services, 2008, p. 6.

¹⁰ *Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas*. Vilnius, 2005.

¹¹ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nutarimas „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“ [interaktyvus]. 2011, Nr. N-20 [žiūrėta 2014-02-29]. <http://www.rtk.lt/assets/files/Rekomendacija_Del%20informacijos%20pateikimo%20apie%20savižudybes-1%281%29.pdf>.

Nors rekomendacijos savižudybės temomis rašantiems žiniasklaidos atstovams yra nuolat pateikiamos, tačiau jų efektyvumas mažai vertintas. Scotas ir Guo, atlikę sisteminę mokslinių publikacijų suicidine tema apžvalgą, nustatė, kad didesnę pusę sudaro tyrimai, kuriuose analizuojamas gydymas lyginant su prevencija¹².

Siekiant pagrįsti rekomendacijų, skirtų teikiantiems informaciją apie savižudybes, naudojimosi efektyvumą, atliktas tyrimas, kurio rezultatai parodė, kad žurnalistų sąmoningumas, naudojimasis rekomendacijomis ir požiūris į jas yra menkas. Indijoje atliktas tyrimas parodė, kad žiniasklaidos atstovų švietimas, kaip atsakingai pateikti informaciją apie savižudybes, pagerina pranešimų kokybę¹³. Kadangi rekomendacijomis galima vadovautis pasirinktinai, paliekama pačiam žurnalistui ir leidėjui spręsti, kokią ir kaip informaciją pateikti. Tyrimu siekta nustatyti, kiek svarbūs žiniasklaidos atstovams yra rekomendacinio pobūdžio dokumentai ir ar atsižvelgiama į juos rašant ir pateikiant visuomenei informaciją apie savižudybes ir bandymus nusižudyti.

Šiame straipsnyje pateikiamo tyrimo tikslas – įvertinti, kaip laikomasi atsakingo pranešimo apie savižudybes rekomendacijų Lietuvos žiniasklaidoje. Tyrimu siekiama nustatyti, ar visuomenės informavimo šaltiniuose atsižvelgiama į savižudybių prevencijos specialistų pateikiamas rekomendacijas, susijusias su visuomenės švietimu ir informavimu apie savižudybes ir psichologinės pagalbos galimybes bei galimas prevencijos priemones. Taip pat ar atsižvelgiama į rekomendacijas dėl pranešimo pobūdžio, iliustravimo nuotraukomis ar vaizdo medžiaga, identifikacijos duomenų minėjimo pranešime bei pranešimų dėl visuomenei žinomo žmogaus savižudybės ar bandymo nusižudyti.

1. Tyrimo medžiaga ir metodai

Tyrimui pasirinkti trys didžiausi pagal tiražą Lietuvos laikraščiai ir lankomiausios interneto svetainės. Remiantis Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2012 metų pirmo pusmečio duomenimis, didžiausio tiražo laikraščiai Lietuvoje yra šie: savaitraštis „15 min“ – 84 250 egz., dienraštis „Vakaro žinios“ – 52 521 egz., laikraštis „Lietuvos rytas“ – 49 566 egz.¹⁴. Lankomiausios internetinės svetainės: *Delfi.lt*, *Lrytas.lt*, *15min.lt*¹⁵.

¹² Scott, A.; Guo, B. *For which strategies of suicide prevention is there evidence of effectiveness?* HEN synthesis report. World Health Organization, 2012, 33 p.

¹³ Ramadas, S.; Kuttichira, P. The development of a guideline and its impact on the media reporting of suicide. *Indian Journal of Psychiatry* [interaktyvus]. 2011, 53(3) [žiūrėta 2014-09-02]. <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22135440>>.

¹⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų duomenų bazė [žiūrėta 2014-02-09]. <http://www.lrkmlt.lt/go.php/lit/Visuomenes_informavimo_politika/206>.

¹⁵ Gemius Baltic [žiūrėta 2014-02-29]. <<http://www.e-lietuva.net/2013/01/29/lankomiausi-tinklapiai-lietuvoje-2012-metu-pabaigoje/>>.

Vertinti pasirinkta dvejų metų duomenys nuo 2012 sausio 1d. iki 2013 gruodžio 31d. Atliekant internetinę straipsnių ir pranešimų paiešką buvo naudojami raktažodžiai visame tekste: „savižudybė“, „nusižudė“, „žudyti“. Susidurta su tam tikrais keblumais, kadangi internetinių svetainių paieškos sistemos šiek tiek skiriasi. Internetinėse svetainėse *15min.lt* bei *Delfi.lt*, pasirinkus raktažodį, paiešką galima atlikti tik pagal „naujumą“ arba pagal „aktualumą“. Dėl to tam tikri pranešimai, pateikti iki 2012 rugsėjo mėn., galėjo būti nerasti. Taip pat nuo 2013 m. liepos mėnesio atsisakyta laikraščio „15 min.“ spausdinto varianto, leidžiama tik elektroninė laida. Dar vienas įdomus dalykas, kad laikraštyje „15 min“ pasirinktu laikotarpiu nebuvo publikuota nė vieno pranešimo apie savižudybę.

Atliekant straipsnių turinio analizę, remtasi Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksu ir 2008 metų PSO atsakingo pranešimo apie savižudybę rekomendacijomis žiniasklaidos profesionalams. Remiantis šiomis rekomendacijomis išskirti 8 kriterijai, pagal kuriuos buvo atliekama pranešimų turinio analizė:

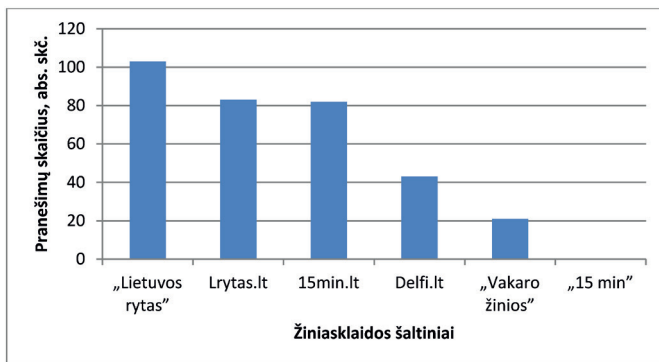
1. ar minima susijusio su savižudybe ar bandymu nusižudyti asmens pavardė ar kiti padedantys jį identifikuoti duomenys;
2. detalus pranešimo turinys: nurodomi savižudybės aplinkybės motyvai, būdas ar vieta;
3. ar straipsnis iliustruotas nuotraukomis, vaizdo medžiaga;
4. ar nusižudęs ar bandęs žudyti žymus žmogus;
5. ar spausdinama pirmajame laikraščio puslapyje;
6. publikacijos pobūdis:
 - neutralus, santūrus, pateikiami tik faktai;
 - sensingas, kaip normalus dalykas, problemos sprendimo būdas;
 - romantizuojantis, heroizuojantis;
7. antraštė:
 - ar pavadinime vartojamas žodis „savižudybė“;
 - metodas,
 - vieta;
8. ar yra nuorodos į psichologinę pagalbą.

Remiantis minėtais kriterijais analizei atrinkti 332 pranešimai apie savižudybes ir pasikėsinimus nusižudyti. Duomenys pateikiami procentine išraiška. Atliekant pranešimų apie savižudybes ar bandymus nusižudyti analizę, psichologiniai straipsniai, straipsniai apie savižudybių aktualumą, prevencijos problemas ir pan. į analizę neįtraukti.

2. Žiniasklaidoje pateikiami pranešimai apie savižudybę ar bandymą nusižudyti

2.1. Publikacijos skaičius, antraštė bei asmenį identifikuoti padedančių duomenų minėjimas pranešime

1 paveiksle galima matyti pranešimų, publikuotų per pasirinktąjį laikotarpį populiariausiuose Lietuvos visuomenės informavimo šaltiniuose, skaičių savižudybės ir pasikėsinimo nusižudyti tema.

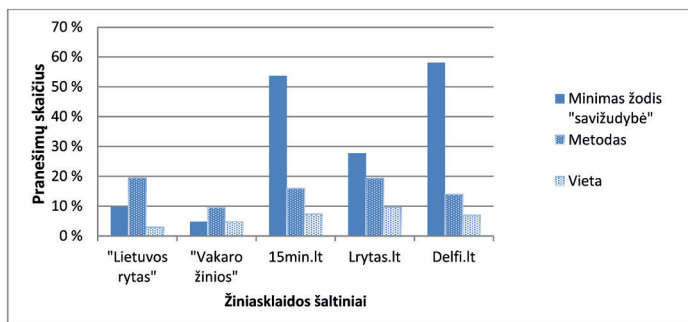
1 pav. Pranešimų apie savižudybę ar bandymą nusižudyti skaičius tirtuose žiniasklaidos šaltiniuose

Daugiausia pranešimų suicidine tema publikavo laikraštis „Lietuvos rytas“. Visiškai nepateikė pranešimų apie savižudybes „15 min“. Tarp internetinių naujienų portalų *Lrytas.lt* ir *15min.lt* publikacijas šia tema teikė beveik vienodai, *Delfi.lt* – šiek tiek mažiau.

Atlikus laikraščiuose ir internetiniuose naujienų portaluose pateikiamų pranešimų turinio analizę ir vertinimą pagal pasirinktus kriterijus, gauti nevienareikšmiški duomenys.

Vienas iš labiausiai dėmesį atkreipiančių dalykų yra publikacijos antraštė. Lyginant laikraščiuose pateikiamų pranešimų antraštes su pateikiamų internetiniuose naujienų portaluose, stebimi gana žymūs skirtumai. Internetiniuose puslapiuose antraštės labiau intriguojančios, ilgesnės, suteikiančios daugiau informacijos (pvz., „Vos 19-kos sulaukusi mergina nusižudė savo draugo kieme“, *Lrytas.lt*, 2013 11 03, „Akmenės rajone vyriškis dujiniu pistoletu sau šovė į galvą“, *15min.lt*, 2013 01 22 ir pan.) bei jose dažniau vartojamas žodis „savižudybė“.

2 paveiksle galima matyti, kad visuose trijuose internetiniuose žinių puslapiuose dažniau minimas žodis „savižudybė“: *15min.lt* – 53, 7 proc., *Lrytas.lt* – 27,71 proc., *Delfi.lt* – 58,1 proc. straipsnių. Tuo tarpu laikraščių publikacijų antraštės trumpesnės, mažiau informatyvios, bet intriguojančios, siekiančios sudominti („*Kodėl palūžo?*“, „Lietuvos rytas“, 2013 03 14, „*Moteris ryžosi mirčiai ant bėgių*“, „Lietuvos rytas“, 2012 03 13, „*Pasitraukė iš gyvenimo*“, „Vakaro žinios“, 2012 01 20). Nagrinėtų laikraščių antraštėse dažniausiai minimas savižudybės metodas – „Lietuvos rytas“ – 19,4 proc., „Vakaro žinios“ – 9,5 proc., antraščių (žr. 2 pav.).

2 pav. Žiniasklaidos šaltiniuose pateikiamų pranešimų antraščių pobūdis, proc.

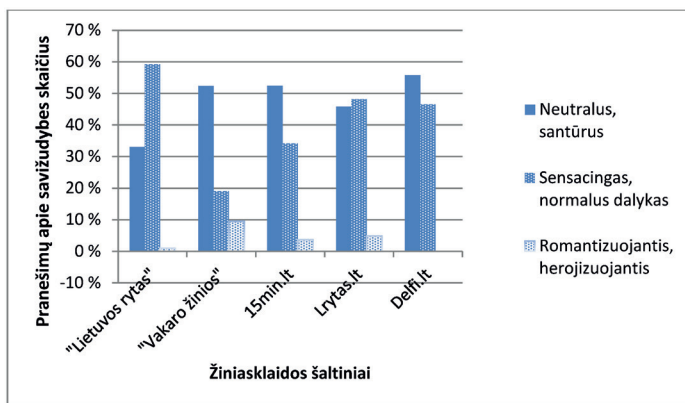
Beveik pusėje pranešimų internetinėse žinių svetainėse (*15min.lt* – 42,7 proc., *Lrytas.lt* – 66,3 proc., *Delfi.lt* – 48,8 proc.) ir kiek mažiau laikraščiuose („Lietuvos rytas“ – 35,9 proc., „Vakaro žinios“ – 42,9 proc.) pateikiami duomenys, leidžiantys identifikuoti asmenį ir taip ignoruojamos PSO rekomendacijos.

2.2. Savižudybės aplinkybės, motyvų, būdo ar vietos nurodymas pranešime bei publikacijos pobūdis

Dauguma pranešimų pateikiami išsamiai, detalizuojant įvykį. Visuose nagrinėtuose žiniasklaidos šaltiniuose yra daugiau nei pusė pranešimų, kuriuose nurodomi bent du detalizuojantys aspektai (savižudybės aplinkybės, motyvai, būdas arba vieta). Detaliai įvykius aprašinėjo, nurodant savižudybių motyvus, būdą ar vietą „Vakaro žinios“ – 52,4 proc. *15min.lt* – 72,0 proc., „Lietuvos rytas“ – 83,5 proc., *Delfi.lt* – 86,1 proc., *Lrytas.lt* – 89,2 proc. straipsnių.

Dažnai pranešimai apie įvykusias savižudybes ar ketinimus nusižudyti turi savo vietą tam tikruose informavimo šaltinio skyreliuose, pvz., „Krašto naujienos“ – „Lietuvos ryte“, „Nelaimės“ – *Lrytas.lt*. Pagal turinio pobūdį daugumą analizuotų pranešimų apie suicidinį elgesį būtų galima suskirstyti į dvi grupes:

1) trumpi, neutralūs pranešimai, kuriuose nurodomi pagrindiniai faktai apie įvykį; 2) išsamūs, sensacingi, emocingi pranešimai, kuriuose pateikiamas išsamus įvykio vertinimas, nurodoma aplinkybės, motyvai, vertinamas poelgis. Beveik pusė pateikiamų pranešimų yra neutralaus, santūraus pobūdžio, aprašomi tik faktai. „Lietuvos rytas“ (59,2 proc.) dažniau rašė sensacingus, savižudybę kaip normalų dalyką ar problemos sprendimo būdą vaizduojančius pranešimus. *Lrytas.lt* publikuota beveik vienodai pranešimų – 45,8 proc. pranešimų neutralaus, santūraus pobūdžio, o 48,2 proc. – emocingi, sensacingi ar savižudybę aprašoma kaip normalus dalykas, problemos sprendimo būdas. Romantizuojančių ar heroizuojančių straipsnių pateikiama mažiau. Dažniausiai tai pranešimai, kuriuose savižudybe išreiškiamas politinis nepasitenkinimas, protestas prieš valdžią ar idealų siekimas. *Delfi.lt* romantizuojančiai ar heroizuojančiai apie suicidinį elgesį visai nerašė, „Lietuvos rytas“ pateikė tik 1 straipsnį (1,0 proc.), *15min.lt* – 3,66 proc., o *Lrytas.lt* – 4,8 proc. tokių straipsnių. Taip pat pasitaiko pranešimų apie vykdytus savižudiškus teroro išpuolius, kuriuose smerkiamas suicidinis elgesys.

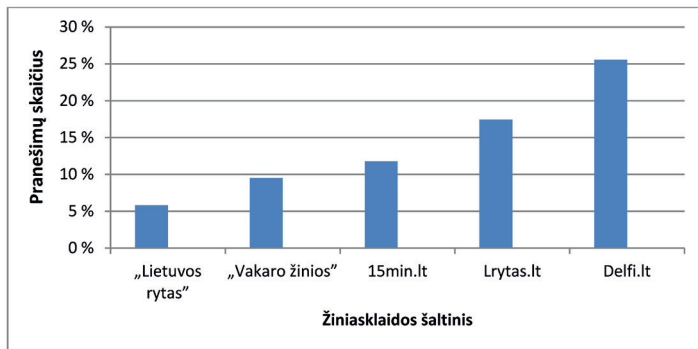

3 pav. Žiniasklaidos šaltiniuose pateikiami pranešimai pagal jų pobūdį, proc.

2.3. Pranešimų iliustravimas, pateikimo vieta ir nuorodos į pagalbą

Kas trečias internetiniuose žinių portaluose savižudybės ar bandymo nusižudyti aprašymas pateikiamas kartu su nuotraukomis ar vaizdo medžiaga (*Lrytas.lt* – 36,1 proc., *Delfi.lt* – 31,9 proc.), šiek tiek mažiau *15min.lt* – 17,7 proc. Laikraščiuose „Lietuvos rytas“ ir „Vakaro žinios“ apie 10 proc. pranešimų yra pateikiami iliustruoti nuotraukomis.

Apie žymių, visuomenei žinomų žmonių savižudybes buvo rašoma visuose pasirinktuose informavimo šaltiniuose. Internetiniuose žinių portaluose apie žymių žmonių savižudybes buvo pateikiama daugiau straipsnių, jie dažniau atnaujinami, kartojami. *Delfi.lt* ir *Lrytas.lt* pateikė daugiausiai pranešimų apie žymaus žmogaus savižudybę, kiek mažiau *15min.lt* (žr. 4 paveikslą).

4 pav. Pranešimų apie žymaus žmogaus savižudybę ar bandymą žudyti skaičius, proc.

„Lietuvos rytas“ 19,4 proc. pranešimų apie savižudybes skelbė pirmajame puslapyje, kuriame buvo intriguojantis, trumpas pavadinimas ir nedidelė, poros sakinių pastraipa apie įvykį su nuoroda į išsamesnį straipsnį tolesniame laikraščio puslapyje. „Vakaro žinios“ pranešimų pirmuosiuose puslapiuose pateikė mažiau – 9,5 proc.

Nuorodos į psichologinę pagalbą pateikiamos tik internetiniuose žinių portaluose publikuojamuose pranešimuose. Tokios informacijos nėra laikraščiuose. Tik viename „Lietuvos ryto“ pranešime buvo pateiktos nuorodos į telefonu teikiamą psichologinę pagalbą. Internetiniai žinių portalai nuorodas pateikia dažniau, tačiau irgi ne visada. *Lrytas.lt* nuorodas į psichologinę pagalbą straipsnių apačioje pateikė 61,5 proc. straipsnių, *15min.lt* – 70,7 proc., *Delfi.lt* – 81,4 proc. straipsnių.

3. Rezultatų aptarimas, diskusijos

Kaip nurodoma 2008 metų PSO atsakingo pranešimo apie savižudybę rekomendacijose žiniasklaidos profesionalams, straipsnio antraštėje turėtų būti vengiama vartoti žodį „savižudybė“, kad būtų sumažinta sensacijos ar normalaus reiškinio pateikimo rizika¹⁶. Įvykio vieta bei metodas taip pat neturėtų būti

¹⁶ World Health Organization. Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals. Geneva: WHO Document Production Services, 2008, p. 9.

nurodomi nei pačiame pranešime, nei tuo labiau jo antraštėje dėl galimo imitacijos (pamėgdžiojimo) efekto. Tačiau šios rekomendacijos nesilaikoma beveik 60 proc. pranešimų: 30,7 proc. minima „savižudybė“, 17,9 proc. – savižudybės ar bandymo nusižudyti būdas ir 9,5 proc. – vieta. Chandra su kolegomis pateikia panašius rezultatus – daugumoje straipsnių savižudybės temomis nesilaikoma specialistų teikiamų rekomendacijų atsakingai pateikti informaciją apie savižudybes¹⁷. Palyginus 1991–2004 metais Klaipėdos spaudoje pateiktus pranešimus apie savižudybes, matyti, kad situacija kiek gerėja: 1991–2004 metais dienraščiuose „Klaipėda“ ir „Vakarų ekspresas“ šiek tiek daugiau nei pusės (54,63 proc.) straipsnių pavadinimuose buvo minimas žodis „savižudybė“, o publikacijų su nurodytu savižudybės būdu pavadinime buvo pateikta penktadalis (20,01 proc.)¹⁸.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 49 straipsnyje, kuriame pažymima, kad neturėtų būti minimos pavardės ar kitokie asmenį padedantys identifiкуoti duomenys, nesilaikoma beveik pusėje (48,6 proc.) straipsnių. Dažniausiai minimos visuomenei žinomų nusižudžiusių ar bandžiusių nusižudyti asmenų pavardės, siekiant sudominti ar suintriguoti skaitytoją. Lietuvoje 2011 metais po visuomenei žinomo žmogaus savižudybės atlikto viešai skleidžiamos informacijos labiausiai lankomuose internetiniuose portaluose tyrimo¹⁹ rezultatai parodė, kad publikacijų tekstai ir vaizdinė medžiaga neatitinka PSO atsakingo pranešimo rekomendacijų, skirtų žiniasklaidos profesionalams. Taip pat nustatyta, kad per savaitę buvo pateiktos 35 publikacijos šia tema²⁰. Apie 2013 metais balandžio mėnesį įvykusią kito žinomo žmogaus savižudybę buvo publikuota 51 straipsnis ir 13 vaizdo reportažų. Higienos instituto Mirties priežasčių registro statistinės informacijos duomenimis, po minėtų dviejų savižudybių, savižudybių skaičius, lyginant su ankstesniais mėnesiais, ženkliai išaugo.

Pasitaiko ir pranešimų, kuriuose atskleidžiama ir nepilnamečių asmenų tapatybė. P. Skruibis teigia, kad apie nepilnamečių savižudybes reikėtų kuo mažiau rašyti arba net išvis neliesti šios temos – tokie rašiniai turi neigiamą poveikį ir gali pasitarnauti kaip savotiška reklama silpnesnės psichikos ir į savižudybes linkusiems vaikams²¹. Taip pat turėtų būti rodomas deramas dėmesys žmonėms,

¹⁷ Chandra, P. S.; Doraiswamy, P., *et al.* Do newspaper reports of suicides comply with standard suicide reporting guidelines? A study from Bangalore, India. *The International Journal of Social Psychiatry* [interaktyvus]. 2013, Dec 18 [žiūrėta 2014-09-02]. <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24351965>>.

¹⁸ Gedutienė, R.; Maskoliūnaitė, L. Savižudybių aprašymo 1991–2004 m. Klaipėdos spaudoje ypatumai. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2005, 2: 131.

¹⁹ Jastramskis, D., *supra* note 8.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Nusižudžiusi aštuntokė atsisveikinimo laiško nepaliko (kunigo komentaras). *Irytas.lt* [interaktyvus]. 2013-05-28 [žiūrėta 2014-02-28]. <<http://www.irytas.lt/lietuvos-diena/nelaimes/nusizudziosi-astuntoke-atsisveikinimo-laisko-nepaliko-kunigo-komentaras.htm#nn>>.

patyrusiems netektį dėl savižudybės. Turi būti gerbiamas patyrusių netektį artimųjų privatumas, kadangi šie žmonės patys yra savižudybės rizikoje.

Savižudybės vietos nuotraukos ir filmuota medžiaga neturėtų būti naudojama, ypač jeigu tai darant aiškiai parodoma vieta ir metodas. Tai gali turėti įtakos imitaciniams asmenų veiksams²². Taip pat neturėtų būti naudojami nusižudžiusio asmens vaizdai, tačiau, šių rekomendacijų dažnai nesilaikoma. Vietoj to informacijos rengėjai šalia įvykio aprašymo turėtų pateikti galimas alternatyvas, kaip atpažinti gresiančios savižudybės pavojų, kokie įmanomi problemos sprendimo būdai, kur gauti pagalbą²³.

Rekomenduojama nurodyti konkrečias pagalbos galimybes tiek apie savižudybę galvojantiems žmonėms, tiek nusižudžiusiųjų artimiesiems. Tačiau analizuotuose laikraščiuose tokios informacijos visai nebuvo. Galbūt to priežastis vietos spausdintame laikraštyje „taupymas“ ar noras pateikti sensacingą intriguojančią informaciją, o pagalbos kontaktų nurodymas ar būdai, kaip spręsti iškilusias psichologines problemas, nelaikoma verta spausdinti informacija. Internetiniuose puslapiuose nuorodos į psichologinę pagalbą pateikiamos dažniau, tačiau dažniausiai tai standartiniai šablonai, pasikartojantys daugumoje apie savižudybes spausdinamų pranešimų. Nacionalinės sveikatos tarybos nutarime „Dėl psichikos sveikatos stiprinimo ir psichikos sutrikimų bei savižudybių prevencijos“²⁴ Kultūros ministerijai ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarybai siūloma organizuoti žiniasklaidos švietimą, mokymus, mažinant visuomenės informavimo priemonių daromą neigiamą poveikį žmonių psichikai, formuojant negatyvų mąstymą, neigiamas emocijas ir nuotaiką, nes tai turi tiesioginį poveikį ne tik psichikos sveikatos būklei, bet ir savižudybėms, kitokiam destruktiniam elgesiui²⁵.

Specialistų ir atsakingų institucijų rekomendacijose nurodoma vengti savižudybę pateikti sensacingai, kaip normalų dalyką ir kaip problemos sprendimą²⁶. Išsamūs, emociingi pranešimai skatina įsijausti į veikėjo vaidmenį, apmąstyti jo poelgio motyvus, atkartoti elgesį²⁷, todėl reikėtų vengti detalizuoti įvykį, pateikti jo detales (savižudybės vietą, būdą, motyvus)²⁸. Nustatyta, kad žiniasklaidoje

²² Pirkis, J., et al. Reporting of suicide in the Australian media. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 2002, Volume 36, Issue 2: 157–288.

²³ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nutarimas „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, *supra* note 11.

²⁴ Nacionalinės sveikatos tarybos posėdžio nutarimas „Dėl psichikos sveikatos stiprinimo ir psichikos sutrikimų bei savižudybių prevencijos“. 2013, Nr. N-3.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ World Health Organization, “Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals” Geneva: WHO Document Production Services, 2008, p. 6.

²⁷ Polukordienė, O. K. *Psichologinės krizės ir jų įveikimas*. Praktinis vadovas. Vilnius, 2003, p. 22.

²⁸ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nutarimas „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, *supra* note 11.

informaciją apie savižudybes pateikiant neatsakingai, per daug išsamiai, vaizdžiai ir nešališkai, pastebima savižudybių daugėjimo tendencija, ypatingai pažeidžiamų žmonių grupėje, nustatomas ryšys tarp amžiaus, lyties ir savižudybės būdo²⁹. Labai dažnai savižudybė vertinama kaip tragedija, tragiškas įvykis, kai nieko nebuvo galima padaryti, kad jo būtų išvengta. Savižudybė pateikiama kaip problemos sprendimo būdas, neišvengiamas dalykas. Pasitaiko ir smerkiančio pobūdžio pranešimų, o apie psichologines problemas, jų sprendimo būdus beveik nerašoma. Žiniasklaida galėtų atlikti svarbias savižudybių prevencijos ir visuomenės informavimo bei švietimo funkcijas, jei savižudybės atvejai būtų pateikiami santūriai, formuojama nuostata, kad savižudybė nėra vienintelė ir priimtiniausia išeitis iš sunkios situacijos³⁰.

Visuose nagrinėtuose žiniasklaidos šaltiniuose buvo pateikiami žymių žmonių savižudybių aprašymai, ir visais atvejais tai daroma nesilaikant specialistų rekomendacijų. Dažniausiai nurodoma savižudybės vieta, būdas, galimi motyvai. Pranešimai išsamūs, sensacingi, iliustruoti nuotraukomis iš įvykio vietos arba gyvenimo momentų. Žymių žmonių savižudybių aprašymai paveikia visuomenę ir skatina Verterio (imitacijos) efekto pasireiškimą³¹.

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad žiniasklaidos atstovai, rašantys ir teikiantys informaciją apie savižudybes ar bandymus nusižudyti, per mažai paisyso rekomendacinio pobūdžio dokumentų ir tokiu būdu per mažai prisideda prie visuomenės informuotumą skatinančių politikos priemonių įgyvendinimo savižudybių prevencijos ir savižudybių mažinimo srityje. Specialistų parengtos rekomendacijos taikomos tik iš dalies, visai neatsižvelgiama į rekomendaciją šviesti ir informuoti visuomenę apie psichologinės pagalbos galimybes, prevencines priemones, kaip atpažinti savižudiškų minčių turintį asmenį ir kokią pagalbą jam pasiūlyti. Į rekomendacinio pobūdžio dokumentus mažai teatsižvelgiama. Galima kelti diskusinį klausimą, kodėl taip yra.

Vienas iš veiksnių galėtų būti žiniasklaidos siekis sudominti, pritraukti skaitytoją ir taip padidinti savo auditoriją bei gauti didesnę ekonominę naudą. Savižudybės ar bandymo nusižudyti faktas, ypač jeigu jis apie visuomenei gerai žinomą žmogų, gali tapti sensacingos naujienos vertu įvykiu, pritraukiančiu didelę skaitytojų auditoriją. Dažnai pelno nesiekiančios organizacijos tokio pobūdžio temomis pranešimų neteikia. To pavyzdys yra tyrime analizuotas nemokamas savaitraštis „15min“, kuriame pasirinktu laikotarpiu nebuvo nė vienos publikacijos savižudybės tema.

²⁹ Sisask, M.; Varnik, A. Media Roles in Suicide Prevention: Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2012, 9 (1): 123–138.

³⁰ Nacionalinės sveikatos tarybos posėdžio nutarimas „Dėl psichikos sveikatos stiprinimo ir psichikos sutrikimų bei savižudybių prevencijos“, *supra* ote 24.

³¹ Niederkrotenthaler, T., et al. Role of media reports in completed and prevented suicide: Werther v. Papageno effects“. *The British Journal of Psychiatry*. 2010, 197(3): 234–43.

Dar vienas veiksnys – tai Lietuvos visuomenėje vyraujančios nuostatos. Savižudybė dažnai traktuojama kaip galimas problemos sprendimo būdas, žmogaus teisė pasirinkti ar neišvengiamas dalykas, išeitis iš susiklosčiusios padėties. Todėl žiniasklaidos publikacijose savižudybės aprašymų pobūdis, kai suicidinis elgesys pateikiamas kaip normalus dalykas, daugumai visuomenės yra priimtinas.

Taip pat žiniasklaidos atstovus būtina šviesti dėl savižudybių temos pateikimo žiniasklaidoje pasekmių, supažindinti išsamiau su psichikos sveikatos specialistų teikiamomis rekomendacijomis, kaip tinkamai pranešti apie savižudybes ir kokių pasekmių gali turėti netinkamas informacijos publikavimas. Kultūros ministerija, Žurnalistų etikos inspektoriatas turėtų sudaryti žurnalistams reguliacijos ir savikontrolės sistemas dėl informacijos apie savižudybes pateikimo, o žiniasklaidos „priežiūros atstovams“ sekti netinkamus, netikslus, pernelyg supaprastintus ar sensacingus savižudybių aprašymus.

Ir galiausiai, nėra aiškios politikos ir teisiškai įtvirtintų konkrečių ir detalių faktų apie savižudybes pateikimo reikalavimų žiniasklaidai. Į specialistų rekomendacijas galima žiūrėti pasirinktinai, laisvai, nes nėra teisinio pagrindo. Paliekama patiems žurnalistams ir leidėjams spręsti, kokio turinio publikacijas ir vaizdo medžiagą pateikti visuomenei. Lietuvos Respublikos Seimas ir Vyriausybė galėtų įstatymu reglamentuoti, kaip tinkamai teikti informaciją savižudybių ar bandymų nusižudyti tema, bei kontroliuoti jų laikymąsi. Desouza ir Lin siūlo atkreipti dėmesį į įrodymais grindžiamą politiką, kuri skirta organizacijoms, ir įrodymais informuojančią politiką, orientuotą į asmenis bei skatinančią jų motyvaciją³². Žiniasklaidos dėka viešoji nuomonė galėtų būti pamažu keičiama, imitacijos efekto būtų galima išvengti, tinkamai reaguojant, informuojant visuomenę, profesionaliai pateikiant informaciją apie įvykį, ir taip prisidėti prie savižudybių mažinimo politikos šalyje.

Žiniasklaidai rekomenduojama skelbti informaciją ar publikacijas apie išsamiai išnagrinėtus politinius sprendimus arba nutarimus dėl savižudybių prevencijos ir taip efektyviai prisidėti prie savižudybių prevencijos ir politikos formavimo.

Išvados

1. Populiariausiuose Lietuvos žiniasklaidos šaltiniuose vyrauja sensacingi, emocingi, išsamūs ir siekiantys pritraukti skaitytoją savižudybių ar bandymų nusižudyti aprašymai. Nesilaikant rekomendacijų, dažnai nurodomi su savižudybe ar bandymu nusižudyti susijusio asmens duomenys (48,6 proc.), būdas ar vieta

³² Desouza, K. C.; Lin, Y. Towards Evidence-Driven Policy Design: Complex Adaptive Systems and Computational Modeling. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*. 2011, Volume 16(1), Article 7: 1–19.

(58,0 proc.), straipsnių antraštėje vartojamas žodis „savižudybė“, internetiniuose portaluose kas trečias pranešimas iliustruotas nuotraukomis ar vaizdo medžiaga, o laikraščiuose apie 10 proc. pranešimų pateikiami pirmuosiuose puslapiuose.

2. Specialistų parengtos rekomendacijos taikomos tik iš dalies, visai neatsižvelgiama į rekomendaciją šviesti ir informuoti visuomenę apie psichologinės pagalbos galimybes, prevencines priemones, kaip atpažinti savižudiškų minčių turintį asmenį ir kokią pagalbą jam pasiūlyti. Dažnai pasinaudojama visuomenei žinomo žmogaus savižudybe ir pateikiama sensacinga, intriguojanti naujiena.

3. Tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose atkreipiamas dėmesys į žiniasklaidos atstovų mokymo reikalingumą, mažinant visuomenės informavimo priemonių daromą neigiamą poveikį žmonių psichikai. Tačiau Lietuvos žiniasklaidos atstovai, rašantys ir teikiantys informaciją apie savižudybes ar bandymus nusižudyti, per mažai paiso specialistų rekomendacijų.

Literatūra

1. Bohanna, I.; Wang, X. Media guidelines for the responsible reporting of suicide: a review of effectiveness. *Crisis* [interaktyvus]. 2012, 33 (4) [žiūrėta 2014-01-26]. <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22713977>>.
2. Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control. Web-based Injury Statistics Query and Reporting System (WISQARS) [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-22]. <www.cdc.gov/ncipc/wisqars>.
3. Chandra, P. S.; Doraiswamy, P., etc. Do newspaper reports of suicides comply with standard suicide reporting guidelines? A study from Bangalore, India. *The International Journal of Social Psychiatry* [interaktyvus]. 2013, Dec 18 [žiūrėta 2014-09-02]. <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24351965>>.
4. Desouza, K. C.; Lin, Y. Towards Evidence-Driven Policy Design: Complex Adaptive Systems and Computational Modeling. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <http://www.innovation.cc/scholarly-style/desouza_lin_policy_informatics_v16i1a7.pdf>.
5. Fu, K. W.; Jip, P. S. Changes in reporting of suicide news after the promotion of the WHO media recommendations. *Suicide Life Threat Behav.* 2008, Oct. 38(5).
6. Gedutienė, R.; Maskoliūnaitė, L. Savižudybių aprašymo 1991–2004 m. Klaipėdos spaudoje ypatumai. *Sociologija. Mintis ir veiksmai.* 2005, 2: 128, 131.
7. Gemius Baltic [žiūrėta 2014-02-29]. <<http://www.e-lietuva.net/2013/01/29/lankomiausi-tinklapiai-lietuvoje-2012-metu-pabaigoje/>>.
8. Jastramskis, D. Savavališkos mirties paskatos žurnalistikoje. *Žurnalistikos tyrimai. Komunikacija ir informacija.* 2012, 5: 32.
9. Kusta, A. *Savižudybių aprašymai gali paskatinti savižudybę.* Jaunino psichologinės pagalbos centras [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-03-01]. <<http://www.jppc.lt/?p=140&lng=lt>>.
10. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nutarimas „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“. Lietuvos radijo ir televizijos komisija [interaktyvus]. 2011, Nr. N-20 [žiūrėta 2014-02-29]. <<http://www>>.

- rtk.lt/lt/teises_aktai/kiti_teises_aktai/rekomendacija_viesosios_informacijos_rengejams_del_informacijos_apie_savizudybes_pateikimo>.
11. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų duomenų bazė [žiūrėta 2014-0-09]. <http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Visuomenes_informavimo_politika/206>.
 12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. V-401 „Dėl savižudybių prevencijos 2003–2005 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 36-1575.
 13. *Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas*. Vilnius, 2005.
 14. Life Line. Crisis Support, Suicide Prevention, *Statistics on Suicide in Australia*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-22]. <<https://www.lifeline.org.au/About-Lifeline/Media-Centre/Suicide-Statistics-in-Australia/Suicide-Statistics>>.
 15. Nusizudžiusi aštuntokė atsisveikinimo laiško nepaliko (kunigo komentaras). *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2013 05 28 [žiūrėta 2014-02-28]. <<http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/nelaiμες/nusizudziosi-astuntoke-atsisveikinimo-laisko-nepaliko-kunigo-komentaras.htm#nn>>.
 16. Nacionalinės sveikatos tarybos posėdžio nutarimas „Dėl psichikos sveikatos stiprinimo ir psichikos sutrikimų bei savižudybių prevencijos“ [interaktyvus]. 2013, Nr. N-3 [žiūrėta 2014-02-28]. <www3.lrs.lt/docs2/JFMGPSXQ.DOC>.
 17. Niederkrotenthaler, T., et al. Role of media reports in completed and prevented suicide: Werther v. Papageno effects. *The British Journal of Psychiatry*. 2010, Sep. [interaktyvus]. 197(3): 234–43 [žiūrėta 2014-02-28]. <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/20807970>>.
 18. Pirkis, J., et al. Reporting of suicide in the Australian media. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. April 2002, Volume 36, Issue 2: 157–288.
 19. Polukordienė, O. K. *Psichologinės krizės ir jų įveikimas*. Praktinis vadovas. Vilnius, 2003, p. 22.
 20. Ramadas, S.; Kuttichira, P. The development of a guideline and its impact on the media reporting of suicide. *Indian Journal of Psychiatry* [interaktyvus]. 2011, 53(3). [žiūrėta 2014-09-02]. <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22135440>>.
 21. Sisask, M.; Varnik, A. Media Roles in Suicide Prevention: Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2012, 9 (1): 123–138.
 22. Scott, A.; Guo, B. For which strategies of suicide prevention is there evidence of effectiveness? HEN synthesis report. World Health Organization, 2012, 33 p.
 23. Skruibis, P.; Bagdonienė, M. *Rekomendacijos rašantiems apie savižudybes* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-25]. <<http://tylazudo.lt/uploads/manager/file/Rekomendacijos-zurnalistams.pdf>>.
 24. Suicide Prevention, Awareness, and Support, NON-PROFIT Organization and Website <<http://www.suicide.org/suicide-statistics.html>>.
 25. World Health Organisation, Suicide Prevention and Special Programs <http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/en/>.
 26. World Health Organization. „Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals“ Geneva: WHO Document Production Services, 2008.

Expression of Recommendations on Suicide about Responsible Report in Lithuanian Media

Kristina Balevičiūtė

Vilnius Public Health Center, Lithuania

Aldona Jociūtė

Mykolas Romeris University, Lithuania

***Summary.** The article reveals the policy of promoting public awareness of suicide prevention and its expression in the media. The article analyzes how the reports of suicide and suicide attempts in Lithuanian press and internet portals follow to the specialists recommendations to inform and educate the public about suicide and psychological support as well as opportunities of prevention. It also analyzes whether the recommendations of the nature of the report are taken into account, whether the report is illustrated by photographs or video material, is there mentioning of the person identification data in the report, and whether the report is about famous people suicide or suicide attempt of a famous person. The content analysis of the reports was based on the Lithuanian Journalists and Publishers Ethics Code and the 2008 WHO report on responsible suicide guidelines for media professionals. Three largest Lithuanian circulation newspapers and the most visited websites were selected for the research.*

WHO suicide prevention specialists and psychologists have developed guidelines for journalists and publishers how to responsibly develop and disseminate information about the suicide. Recommendations can change the writing style and thus protect from imitation syndrome. However, only in partnership providing consultations and training to the development the maximum benefit will be achieved.

The study showed that recommendations of professionals are partially applied. The recommendations to educate and inform the public about the potential psychological assistance, preventive measures, how to recognize a person with suicidal thoughts and to offer him any help are completely ignored. A name of a famous person is frequently used, and it is provided as an intriguing and sensational news. In the most popular Lithuanian's media sources, sensational, emotional, detailed and attempting to attract the reader of suicide or suicide attempts descriptions dominate.

Keywords: policy of suicide prevention, message about suicide in the media, responsible informing, public awareness.

Kristina Balevičiūtė, Vilniaus visuomenės sveikatos centro Visuomenės sveikatos saugos kontrolės skyriaus vyriausioji specialistė, Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Politikos mokslų instituto magistrantė.

Kristina Balevičiūtė, Vilnius Public Health Center Public health Safety Control Senior Specialist; Mykolas Romeris university, Faculty of Policy and management, Master student of Institute of Political Science.

Aldona Jociūtė, Mykolas Romeris universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Politikos mokslų instituto lektorė, biomedicinos mokslų daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: visuomenės sveikatos politika ir vadyba, sveikatos stiprinimas ir ugdyimas, sveikatos stiprinimo vertinimas.

Aldona Jociūtė, Mykolas Romeris university, Faculty of Policy and management, lecturer at the Institute of Political Science, Doctor of Biomedicine. Research interests: public health policy and management, health promotion and education, health promotion assessment.